

2021–2022 жылдарға арналған
Қазақстан экономикасының жаңартылған болжамдары туралы
Ұлттық Банк Төрағасы орынбасары Ақылжан Баймағамбетовтің
негізгі тезистері

2020 жылғы макрокөрсеткіштер мен алдыңғы болжамдардың нәтижелері, сондай-ақ 2021 жылдың басындағы тенденциялар туралы

2020 жылдың қорытындысы бойынша, инфляция 7,5% деңгейінде қалыптасты, бұл біз болжаған 7,3-7,5% көлеміндегі көрсеткішке сай келіп тұр. Алдын ала күткеніміздей, инфляцияның қалыптасуына көбіне азық-түлік тауарларының қымбаттағаны әсер етті. Дегенмен, азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасы мен ақылы қызметтердің құны жалпы инфляцияның қарқынын төмендетті.

2020 жылы азық-түліктің күрт қымбаттауы пандемияның салдары ретінде бүкіл әлемде байқалған тенденция болды. Біріншіден, жекелеген тауарларға деген сұраныс артты (мысалы, жеміс пен көкөніс, ет, нан мен тоқаш, дәнді дақылдан жасалатын тағамдар, сүт өнімдері). Екіншіден, карантин мен қашықтан жұмыс істеу режиміне ауысқан соң, шикізат пен өнім жеткізу жүйесі үзіліп, кейбір тауарлар мен қызметтерді ұсыну деңгейі төмендеп кетті. Сонымен қатар, азық-түлік тауарларына бағаның өсуі тұтынудың шектеулі сұранысы аясында инфляцияның азық-түлікке жатпайтын және қызмет компоненттерінің анағұрлым тұрақты динамикасымен, сондай-ақ карантин мен сауда орындарының жұмысы шектелгенімен өтелді.

Коронадағдарыс кезіндегі инфляцияның жылдамдығын тоқтатуға Үкіметтің қолға алған шаралары көмектесті. Олардың арасында әлеуметтік маңызы бар бірқатар тауар түріне шекті баға орнату, осы топтағы тауарларға салынатын ҚҚС-ті төмендету сияқты өзге де шаралар болды.

2021 жылдың басында өткен жылдың негізгі тенденциялары сақталып отыр. 2021 жылдың ақпанында инфляция 4-6% көлеміндегі мақсатты деңгейінен асуын жалғастыра отырып, 7,4% деңгейінде болды. Азық-түлік бағасының өсуі (2021 жылы ақпанда 11,6%-ға) Қазақстандағы инфляциялық процестердің қалыптасуына көптеп үлес қосуын жалғастырып келеді. Солай бола тұра, инфляцияның азық-түлікке жатпайтын тауары мен сервистік құрамдас бөліктері 5,2% және 3,9% деңгейінде тоқтап қалды. Бұл еліміздің кейбір өңірлеріндегі карантин мен шектеулердің салдарынан әлі де төмен деңгейдегі тұтыну сұранысымен байланысты болып отыр.

Инфляциялық болжамдар әлі де жоғары деңгейде сақталып отыр. 2021 жылдың қаңтар-ақпан айларында бір жыл алға арналған инфляцияның сандық бағалауы өзгермей, 6,7% деңгейінде қалды.

Қазақстанның экономикалық дамуына қатысты біздің 2020 жылғы болжамдарымыз орындалды. Біз ЖІӨ 2,5-2,7% төмендейді деп болжағанбыз, жыл қорытындысы бойынша экономиканың қысқаруы 2,6% деңгейіне жетті.

COVID-19 пандемиясының Қазақстан экономикасына тигізген жағымсыз әсері біртіндеп азайып келеді. Елдің көптеген өңірлерінде эпидемиологиялық жағдай жақсарып, карантин жеңілдеп жатыр. 2020 жылдың 3 және 4-

тоқсандарында жағдай нашарлаған соң, тауар шығару сияқты қызмет көрсету салаларында да тұтынушының сұранысы артып, іскерлік белсенділік тіріле бастады.

Алайда, 2020 жылдың соңғы айларында байқалған экономикалық белсенділіктің қалпына келу белгілері 2021 жылдың қаңтарында қайта әлсіреп, ЖІӨ 4,5%-ға төмендеді. ЖІӨ қарқынына, негізінен, тау-кен өнеркәсібі, сауда және көлік салалары жағымсыз әсер етті.

Алдыңғы желтоқсандағы болжамдық раундтан жаңартылған болжамның негізгі айырмашылықтары туралы

Алдыңғы болжамды раундтан негізгі айырмашылығы – бұл мұнай бағасы. Халықаралық ұйымдардың болжамын назарға ала отырып, қазіргі жағдайда орта мерзімді болжамдарды дайындау үшін біз базалық сценарий ретінде қаралып отырған Brent маркалы мұнай бағасының 2021-2022 жылдарға арналған болжамын бір барреліне 45 доллардан 50 долларға дейін өсірдік.

Сонымен қатар, ЖІӨ-нің 1,5%-ға төмендеуін күтіп отырғанда, болжамды мұнай бағасының өсуіне қарамастан, 2021 жылдың қаңтар-ақпан айларында экономикалық белсенділік 2,9%-ға қысқаруы нәтижесінде жаңартылған базалық сценарийде біз 2021 жылы Қазақстан экономикасының өсу қарқынын 3,4%-3,7% (алдын ала болжам – 3,7%-4,0%) деңгейіне дейін қайта қарадық. 2022 жылы ЖІӨ өсіміне қатысты баға өзгерген жоқ.

Тұтынушының сұранысы – экономиканың қалпына келудегі негізгі қозғаушы күші болады. Ол халықтың нақты кірісі мен жалақысына, тұтынушылық несиелеудің қалпына келу динамикасына байланысты өседі деген болжам бар. Уақытында инвестицияға деген сұраныс та қалпына келетінін көрсетеді. Эпидемиологиялық ахуалдың жақсаруына қарай бұл мұнай-газ саласындағы инвестициялық жобаларды, дағдарысқа қарсы мемлекеттік бағдарламаларды және нақты сектордағы іскерлік белсенділіктің жалпы өсуімен байланысты болады.

Инфляцияға келетін болсақ, базалық сценарий бойынша нақты траекторияның нәтижесі мен азық-түліктің кейбір түрлерінің қымбат бағасы сақталған кезде, инфляцияның қысқа мерзімді болжамдары артты. Соған қарамастан, теңгерімсіздік болмаған кезде инфляция төмендейді және 2021 жылдың аяғында 4-6% дәлізінің жоғарғы шекарасында болады, 2022 жылы баяулай бастайды.

Азық-түлік тауарларының қымбаттауы біртіндеп бәсеңдейді деген болжам бар, бұл жекелеген азық-түлік нарығындағы жағдайдың тұрақтануына (май, қант, жұмыртқа, жемістер мен көкөністер) және азық-түлік тауарлары бағасының жоғары мәнін есептеуден кетумен байланысты болады. Сондай-ақ, 2021 жылдың екінші жартысынан бастап, 2021-2022 жылдардың егіні орылған соң, әлемдік азық-түлік бағалары біртіндеп арзандайды деген болжам бар.

Сонымен қатар, инфляцияның азық-түлікке жатпайтын және қызмет көрсететін компоненттерінің дезинфляциялық әсері біртіндеп жойылады, өйткені ішкі сұраныс кеңейеді. Сонымен бірге сұраныстың қалпына келу динамикасы эпидемиологиялық жағдайдың жақсару жылдамдығына,

экономикалық белсенділіктің қалпына келуіне және еңбек нарығындағы жағдайдың одан әрі жақсаруына тәуелді болады. Осыған байланысты біз азық-түлікке жатпайтын тауарлар мен ақылы қызметтердің бағасы біршама өседі деп болжаймыз.

2022 жылға дейін барреліне 50 доллар болжамымен және басқа да ықтимал сценарийлермен дамудың базалық сценарийі туралы

Шынында да, соңғы кезде мұнай нарығындағы жағдай айтарлықтай жақсарды. Әлем бойынша мұнайға деген сұраныс біртіндеп қалпына келіп жатқанын байқауға болады. Бұл COVID-19 салдарынан болған карантиннің жеңілдеуімен, әлемнің кейбір елдерінде вакцинацияның басталуымен, сондай-ақ өнеркәсіптік сектордың одан әрі өсуімен байланысты. Мұнай бағасының қазіргі деңгейіне АҚШ-тағы ынталандыру пакеті мен ондағы суықтың да әсері бар. Осы факторлардың арқасында, мұнай бағасы 2021 жылы ақпан айының басынан бастап барреліне 60 доллардан асты.

Сонымен қатар, нарықтағы қазіргі жағымды жағдайларды ескере отырып, мұнай бағасының болжамы жақсарғанына қарамастан, көптеген сарапшылар биыл мұнайдың орташа бағасы барреліне 55-56 доллардан аспайды деп отыр. Бұл баға ұсыныстарының одан әрі өсу мүмкіндігін шектейтін бірқатар факторларға байланысты. Ең алдымен, коронавирус пандемиясы қалай қарқын алып, жаппай вакцинацияның уақыты қандай болатыны әлі белгісіз. ЕІА мәліметтері бойынша, әлемдік мұнай тұтыну деңгейі әлі де дағдарысқа дейінгі кезеңдерден төмен, ал мұнай қорлары 2019 жылдың деңгейіне тек 2022 жылдың аяғында ғана қайта оралады.

Осылайша, базалық сценарий бойынша, мұнай бағасын барреліне 50 доллар деп бағалау – ұтымды прагматизмді көрсетеді, бұл сапалы болжам жасау кезінде өте маңызды.

Сыртқы ықтимал шоктардың аясында дамудың пессимистік сценарийі жайында

Әлемдік экономиканың даму перспективаларына және шикізатқа деген сұраныстың тиісті қарқынына байланысты тәуекелдерді ескере отырып, Ұлттық Банк базалық сценариймен бірге мұнай бағасының балама сценарийін де қарастырады.

Пессимистік сценарий ретінде мұнай бағасы барреліне 40 долларға дейін құлдырайды деген болжам қаралды. Егер әлемдегі эпидемиологиялық жағдай нашарласа, 2021-2022 жылдары әлемдік экономика ақырын қалпына келсе, мұнай нарығындағы теңсіздік сақталса, осы сценарий орындалады. Сонымен қатар, егер оптимистік сценарий іске асса, онда мұнай бағасының траекториясы 2021-2022 жылдары барреліне 60 АҚШ доллары деңгейінде болады. Мұнай бағасының динамикасын сәтті вакцинация аясында әлемдік экономиканың тез қалпына келуі және әлемдік мұнай нарығында сұраныстың ұсыныстан асып кетуі тіреп тұрады деуге болады.

Осы сценарийлер туралы толығырақ ақпаратты **бүгін жарияланған ақша-кредит саясаты туралы баяндамадан** қарап көрсеңіз болады.

2020 жылдағы төлем балансының нәтижелері және 2021 жылдағы ағымдағы есептердің күтулері жайында

2020 жылдың алдын ала нәтижесін алып қарасақ, төлем балансының ағымдағы шоты **5,9 млрд доллар** тапшылығымен қалыптасты. Өйткені, импорт пен шетелдік инвесторларға кірістерден төленетін қаражат тауарлар мен қызметтер экспортынан түсетін түсімдерден асып кетті.

Тауарлардың ресми импорты аздап төмендеп, 4,3% болды, ал экспорт 19,0%-ға төмендеді. Көбіне шетелден жұмыс істеуге арналған гаджеттер, дәрі-дәрмек, медициналық жабдықтар, сондай-ақ ірі инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру үшін қажетті тауарлар импортталды. Өз кезегінде экспорттың құлдырауының басты себебі халықаралық нарықтарда мұнай сатудан түсетін түсім 29%-ға төмендеп кетті.

Осылайша, Қазақстанның сыртқы экономикалық секторының жағдайы бірқатар ішкі және сыртқы жағдайлармен анықталады. Олардың ішінде әлемдік мұнай нарықтарындағы жағдай, оның ішінде ОПЕК+ келісіміне қатысушылардың шешімдері, сонымен қатар қазақстандық өнімге деген сыртқы сұраныс, тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының инвестициялық белсенділігі сияқты тағы да басқа жағдайлар бар.

2021 жылдың аяғында біз төлем балансындағы ағымдағы шоттың тапшылығы **4,8 млрд долларға** дейін төмендейді деп күтеміз, бұл бірінші кезекте сауданың қолайлы шарттарымен, атап айтқанда, мұнайдың қымбаттауымен байланысты болмақ.

Біздің бағалауымыз бойынша, тауарлардың экспорты импортқа қарағанда жылдам қарқынмен өседі – 2,5%-дан 12%-ға. Төлем балансының оң динамикасы қаржылық шотта да көрініс тауып, шетелдік инвестициялар тұрақтанады деген болжам бар.

Бұл факторлар жиынтықта сыртқы экономикалық жағдайдың едәуір жақсарғанының көрінісі бола алады.

Монетарлық жағдайларды жеңілдету мүмкіндігі туралы

Ұлттық Банктің бағалауы бойынша инфляция деңгейі орта мерзімді кезеңде баяулайды. 2021-2022 жылдары инфляция мақсатты дәліздің жоғарғы шегі 4-6% шамасында болады. Яғни, инфляция мақсатты деңгейге оралу үшін базалық мөлшерлеме минималды қажетті деңгейде тұрады.

Қазіргі кезде экономикадағы белгісіздік деңгейі әлі де өте жоғары тұрғанын ескеру қажет. Инфляция деңгейіне қол жеткізу үшін сыртқы секторда да, ішкі экономикада да көптеген тәуекелдер бар. Егер олар дәл келсе, инфляция мақсатына қазіргі базалық деңгей деңгейіне жету ықтималдығы айтарлықтай төмендейді. Осылайша, инфляциялық тәуекелдердің қазіргі балансы ақша-кредит жағдайларын қосымша жұмсарту кеңістігін теңестірді.

Ақша-кредит шарттарының бейтарап деңгейге өту мүмкіндігі туралы

Бұл жерде екі нәрсені түсіндіре кету керек. Біріншіден, бейтарап ақша-кредит шарттарына оралуды инфляция бойынша мақсатты ориентация қажет

етіп отыр. Өйткені, инфляцияның қазіргі мақсаты 2021 жылдың соңына қарай 4-6% аралық көрсеткіш болады.

2021 жылы 26 қаңтарда өткен Үкіметтің кеңейтілген отырысында Мемлекет басшысы инфляцияны 2021-2022 жылдары 4-6% деңгейіндегі мақсатты дәлізге қайтаруды және 2025 жылы оны 3-4% дейін төмендетуді тапсырды. Бұл – инфляцияның қолданыстағы деңгейін ұстап тұру және ынталандыру аймағында нақты базалық мөлшерлемені ұстау жеткіліксіз деген сөз. Инфляцияны одан әрі жүйелі түрде төмендету үшін экономика қалпына келіп, 2020 жылғы шоктар әлсіреген кезде ақшалай бейтараптыққа оралу қажет.

Екіншіден, ақша шарттарының сипаты нақты мәндегі базалық мөлшерлемені анықталады, яғни ағымдағы номиналды базалық ставка мен жылдық инфляцияның арасындағы айырмашылық болашақтың еншісінде. Бұл ақша-кредит саясатының ынталандырудан бейтарапқа ауысуы үшін осы параметрлердің бірін өзгерту жеткілікті деген сөз. Мысалы, біздің жағдайда бейтараптылыққа көшу үшін базалық ставканы көтерудің қажеті жоқ. Инфляцияның төмендеуі жағдайында базалық ставканы ұстап тұру саясаттың бейтараптығын қамтамасыз етеді.

Базалық мөлшерлемені белгілеу кезінде Ұлттық Банк, ең алдымен, болжамды инфляция деңгейі мен инфляциялық болжамдарды, ішкі қаржы нарығындағы жағдайды және негізгі тауарлық және қаржылық халықаралық нарықтардағы тенденцияларды ескереді. Қазақстан экономикасының нақты секторының даму динамикасына ерекше мән беріледі.

Толықтай алғанда орта мерзімді кезеңдегі экономикада және инфляцияның өсуіндегі негізгі тәуекелдер туралы

Болжанып отырған кезеңде жалпы инфляциялық тәуекелдер басым. Ол тәуекелдер ел ішінде де, әлемдік азық-түлік нарығында да көрініс тауып отырған қазіргі және пайда болуы мүмкін теңсіздікпен байланысты (жарма, қант, өсімдік майлары). Көптеген елдер азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге ұмтылған соң, экспорт шектеліп, сұраныс артады да ол әлемдік азық-түлік бағаларының өсуіне әкеп соғады. Бұл өз кезегінде Қазақстандағы азық-түлік инфляциясының сыртқы инфляциядан күшейіп кетуіне алғышарт беріп кетуі ғажап емес.

Бағалардың инфляциялық қысымы ішкі сұраныстың болжамынан да тез қалпына келуі мүмкін. Нақты жалақының өсу қарқынынан озу, тұтынушылық несиелеудің болжамды деңгейден тезірек кеңеюімен қатар, экономиканың қалпына келуі COVID-19 пандемиясының салдарынан азайған азық-түлікке жатпайтын тауарлар мен ақылы қызметтерге бағаның жедел өсуіне әкеп соғады.

Ақылы қызметтер бөлігінде қызметтердің реттелетін бөлігінің кейінгі инфляциясы көрініс табады деген қауіп бар. Іс жүзінде нарықтық емес тарифтерді белгілеу реттелетін инфрақұрылымдық кәсіпорындардың тозған қорларын көбейтіп, бағалардың күрт өсуіне әкеп соғады, жақын арада бұндай құбылысты электр энергиясының нарығынан да байқап қалармыз. Электр энергиясына тарифтердің өсу ықтималдығын ескере отырып, белгіленген мақсатты дәліз аясында инфляцияның пайда болу қаупі жоғары болып қалады. Жақында бекітілген 2030 жылға дейінгі ақша-кредит саясатының

Стратегиясында біз Ұлттық Банк саясатының тиімділігін арттыру үшін қызмет тарифтерінің нарықтық және болжамды реттелуін қамтамасыз ету, сол арқылы кейінге қалдырылған инфляцияның салдары мен тәуекелдерін азайту маңызды екенін атап өттік.

Эпидемиологиялық жағдай нашарласа және жаппай вакцинацияның тиімділігі төмендесе, әлемнің көптеген елдері сияқты Қазақстан экономикасы үшін аса қауіп сонда болады. Егер бұл қауіптер алдымыздан шықса, тағы да қатаң карантин еніп, ол өз кезегінде экономикалық белсенділіктің төмендеуіне және инфляциялық процестердің жеделдеуіне әкеп соғады.

Мұнай нарығының перспективалары әлемдік экономиканың біркелкі емес қалпына келуіне, одан әрі пандемиялық динамикаға және вакцинацияның тиімділігіне байланысты дамымаған елдер арасында біркелкі емес прогрессияға байланысты, сондай-ақ ОПЕК+ шешімдері бойынша едәуір белгісіз болып қалады. Нарықтағы қазіргі оң көңіл-күй АҚШ-тың мұнай қоры мен аязды температурада өндіріс көлемінің азаюымен, сондай-ақ АҚШ-та экономиканы қолдау үшін ынталандыру пакетін қабылдау арқылы қолдау табады.

Алайда, Қазақстанның сауда серіктес елдерінің экономикасында қалпына келтіру динамикасы біркелкі болмайды. Қытай экономикасының тезірек қалпына келуі коронавирус пандемиясымен күрес жағдайында ЕО елдерінің экономикасы аяқтан тұрып келе жатқанда инвестициялық белсенділіктің, тұтынудың және экспорттың өсу есебінен тез қалпына келеді деген болжам бар. Ресейде ОПЕК+ келісімі мен ішкі сұраныстың әлсіздігі қалыпқа келудегі жоғары өсімді шектейді.

Сыртқы тәуекелдердің қатарында ОПЕК+ елдерінің және ОПЕК-тен тыс елдердің ұсынысының артуына байланысты энергия бағасының төмендеуі мүмкін екенін атап өткен жөн.

Әлемде COVID-19 жағдайының нашарлауы жаңа штамдар пайда болған кезде және/немесе тиімсіз вакциналар әлемдік экономиканың қалпына келуіне кедергі болып, мұнай бағасының төмендеуіне және қызметтер мен тауар жеткізілімінің бұзылуына себеп болуы мүмкін. Дамушы елдерде COVID-19 таралуы денсаулық сақтау жүйесінің дамымағандығына және вакциналарға қол жетімділіктің шектеулі болуына байланысты айқынырақ болуы мүмкін. Осыған байланысты қазіргі уақытта мұнай бағасының өсуі уақытша болуы мүмкін және мұнай бағасының төмендеуі қауіпі де сақталып келеді.